

RIKSORGANISATIONEN FÖR KVINNOJOURER OCH TJEJJOURER I SVERIGE

Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd (SOU 2008:41)

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, 2008-09-30

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att verka mot alla former av sexualiserat våld mot kvinnor och barn. Det innefattar bland annat misshandel, våldtäkt, könsstympning, sexuella övergrepp och trakasserier, pornografi samt prostitution. Även människohandel för sexuella ändamål och sexualiseringen av det offentliga rummet ingår i Roks arbetsområde.

Roks verksamhet fokuseras kring tre områden; medlemmar, opinionsbildning och samarbete. Området medlemmar innebär den inåtriktade verksamheten, som bland annat innefattar stöd och service till medlemsjourerna, intern utbildning och erfarenhetsutbyten samt informationsspridning. Opinionsbildning bedrivs genom olika utåtriktade aktiviteter, exempelvis tidningen Kvinnotryck, Roks hemsida, extern utbildning, mediekontakter och konferenser. Den kunskap vi har och sprider kommer dels från medlemsjourernas erfarenheter, dels från aktuell forskning. Under samverkan ingår samarbete och erfarenhetsutbyte med andra ideella och professionella aktörer, både nationellt och internationellt.

Sammanfattning

Det är tydligt att vissa förändringar i Brottsbalken är nödvändiga för att människohandel för sexuella ändamål effektivt ska kunna bekämpas. Roks anser det också vara centralt att lyfta fram köparen som orsak till problemet.

När det gäller barn- och tvångsäktenskap vill Roks särskilt lyfta frågan om en tydligare 18-årsgräns för giftermål. Möjligheten till äktenskapsdispens bör tas bort och samtliga bestämmelser som tar sikte på barnäktenskap ska avse alla barn under 18 år. Roks menar att samhället måste bli tydligare på denna punkt. Alla ska oavsett kön och bakgrund ha rätt att själv välja om man vill ingå äktenskap och i så fall med vem. Att i lagstiftningen ta religiösa och kulturella hänsyn riskerar att gå ut över framförallt flickor och kvinnors rättigheter.

Efterfrågan

I arbetet mot människohandel är det mycket viktigt att fokus läggs också på köparna. Givetvis är det angeläget att offer för människohandel får den hjälp de behöver och att människosmugglare och hallickar ställs till ansvar, men alltför ofta hamnar köparna i skymundan. Köparna är orsaken till problemet – utan efterfrågan ingen prostitution eller människohandel för sexuella ändamål.

Den svenska sexköpslagen är ovärderlig i arbetet mot människohandel för sexuella ändamål i synnerhet och prostitution i allmänhet. För att minska efterfrågan krävs också att sexköpslagen tillämpas effektivare än i dagsläget, att fler köpare av sexuella tjänster döms. Oavsett hur många som lagförs har dock sexköpslagen en attitydpåverkande effekt som försvårar för dem som försöker tjäna pengar på handel med kvinnors kroppar.

Postadress	Telefon	Telefax	E-post	Hemsida	Postgiro	Org.nr
Roks Hornsgatan 66, 1 tr 118 21 Stockholm	08-4429930 08-4429933 (för jourer)	08-6127325	info@roks.se	www.roks.se	4906279-7	802012-5111

2.6.1. Behovet av en förändring av människohandelsbrottet och 2.6.5. Närmare om utformningen av de otillbörliga medlen

Roks välkomnar utredningens förslag på en omformulering av bestämmelserna i brottsbalken om människohandel. Det är uppenbart att det med nuvarande lagstiftning är alltför svårt att få personer dömda för människohandelsbrott. Om kravet på otillbörliga medel ska kvarstå krävs ett förtydligande av vad som ska bedömas som människohandel, i enlighet med vad utredningen föreslår. Det är betydelsefullt, inte minst för offren, att gärningsmännen blir dömda för människohandel, som det fridskränkingsbrott det är.

Vi delar också utredningens uppfattning om att det krävs ytterligare insatser utöver lagmässiga för att komma åt människohandel för sexuella ändamål. Roks uppmanar regeringen att tillsätta riktade pengar till kommunerna för uppsökande verksamheter som erbjuder kvinnor som är i prostitution stöd, hälso- och sjukvård samt en väg ut ur prostitutionen.

2.6.8. Närmare om utformningen av utnyttjandesyftena

Roks ställer sig positivt till utredningens förslag att förändra kravet på direkt uppsåt i människohandelsärenden till indirekt uppsåt eller likgiltighetsuppsåt. Precis som utredarna skriver blir inte kränkningen av offret mindre för att följderna av människohandeln var ouppsåtliga.

2.6.11. Offrets samtycke

Utredningen konstaterar att domstolarna i fall som gäller människohandel tillmåter stor betydelse till offrets eventuella samtycke. Samtidigt anser man inte att en ny bestämmelse i brottsbalken behöver införas eftersom det redan framgår att offrets samtycke saknar betydelse för straffansvar.

Det är tydligt att lagstiftning och praxis skiljer sig åt på detta område. Utredningen slår fast att praxis i domstolarna är att lägga vikt vid offrets samtycke, trots att samtycket enligt brottsbalken inte ska spela någon roll. Något måste därför göras för att förändra praxis, förslagsvis en satsning på kompetensutveckling inom domstolarna. Uppenbart är att det brister i kunskap hos domstolarna när det gäller det maktunderläge som människohandelsoffer befinner sig i, som gör att någon större vikt inte kan läggas vid deras eventuella ”samtycke”.

3. Uppehållstillstånd för offer för människohandel

Roks anser, till skillnad från utredaren, att det skulle vara motiverat att personer som fallit offer för människohandel beviljas permanent uppehållstillstånd, om de så önskar.

Enligt kvinnojourernas erfarenheter har människohandelsoffer levt i en oerhört utsatt situation, ofta under en lång period, och är i stort behov av trygghet. Detta framförallt för få förutsättningar att bygga upp en dräglig tillvaro, men även för att det ska vara möjligt för dem att mäta med en rättsprocess. Det är inte heller ovanligt att det finns en påtaglig hotbild mot offret och även hennes familj. Sammantaget gör det att Roks anser det rimligt att denna, relativt begränsade grupp, ges möjlighet att få permanent uppehållstillstånd, just i egenskap av att vara offer för människohandel.

Att tillse att offrets vittnesmål i en rättsprocess kan anses trovärdigt (och inte ”köpt”), är upp till förundersökningsledaren. Det behöver inte heller nödvändigtvis vara så att uppehållstillståndet villkoras med offrets medverkan vid rättsprocessen. Roks bedömer att förutsättningarna för att offrets ska kunna och vilja vittna mot gärningsmännen förbättras i och med ett permanent uppehållstillstånd, utan att detta är ett uttalat krav.

4.7.1 Närmare om bestämmelser som reglerar ingående av barnäktenskap

Det är viktigt att från samhällets sida uppmärksamma bristen på rättigheter hos flickor och kvinnor som lever under starkt patriarkala förhållanden. Som utredningen lyfter fram är det i sådana miljöer där hedersrelaterat förtryck och våld förekommer som det är särskilt vanligt med påtryckningar om att ingå äktenskap innan 18 års ålder och/eller med en partner som släkten har utsett. Flickor och kvinnor i dessa miljöer ska kunna räkna med ett samhälle som sluter upp kring deras rättigheter, i detta sammanhang rätten att själv välja äktenskapspartner.

Roks menar att man genom att hålla möjligheten till äktenskapsdispens öppen ger uttryck för en dubbeltydighet i denna fråga. Det står i förarbetena till lagen att dispens inte ska beviljas av kulturella/religiösa skäl men samtidigt är det just det man i praktiken öppnar för om man beviljar dispens när ”den som ansöker om äktenskapsdispens är gravid och tillhör en religiös grupp där det råder sådana värderingar att äktenskapet bör tillåtas” (s. 177 i aktuell utredning).

Roks kan inte se något skäl till att fortsätta tillåta beviljande av äktenskapsdispens till barn under 18 år. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det tvivelaktigt att i lagstiftning ta religiösa och kulturella hänsyn till vissa grupper, särskilt när det går ut över barnens rätt till ett eget liv. Det ökar risken för att barn och även yngre vuxna kan utsättas för påtryckningar från släkt och familj. Samhället ger inte en tydlig signal att barnäktenskap är oacceptabla.

4.9. Har det nuvarande straffrättsliga skyddet mot barn- och tvångsäktenskap en lämplig omfattning och utformning

Det är väsentligt att samhället tydligt framhåller rätten att själv välja eventuell giftaspartner och arbetar mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.

Genom att ha en tydlig åldersgräns för äktenskap – som inte är förhandlingsbar – minskar, som Roks ser det, behovet av en bestämmelse som särskilt tar sikte på att straffbelägga barnäktenskap. Vi menar också att det är bra att betona föräldrarnas ansvar för sina barn genom att som utredningen föreslår införa en bestämmelse om att det är straffbelagt att som vårdnadshavare tillåta ett barn under 16 år att ingå äktenskap. En sådan bestämmelse bör dock, i enlighet med ovanstående synpunkter, gälla alla barn under 18 år.

Det är också viktigt att bedriva ett attitydpåverkande arbete gentemot föräldragenerationen när det gäller barn- och tvångsäktenskap. Samhället måste betona föräldrars och även till exempel prästers ansvar för att försäkra sig om att de äktenskap som ingås är frivilliga. Det handlar då inte om att sprida ”svensk” kultur utan om att informera om svensk lagstiftning och allas rätt till sina mänskliga rättigheter. Kulturella och religiösa seder ska hålla sig inom dessa ramar och inte inskränka flickor och kvinnors rättigheter.

Utöver attitydpåverkande arbete gentemot föräldragenerationen behöver deras barn få kunskap om rätten att själva välja eller välja bort giftermål och en äktenskapspartner. Flickor, och även pojkar, kan utsättas för starka påtryckningar från sin familj, vilket gör det svårt för dem att säga nej till äktenskap. Det är därför en stor och svår uppgift för samhället att försäkra sig om att flickor inte tvingas in i äktenskap och får det stöd de behöver för att kunna säga ifrån till släkt och familj.

5. Dubbel straffbarhet

Roks delar utredningens uppfattning om att kravet på dubbel straffbarhet för brott begångna utomlands inte ska gälla för människohandel. Detta på grund av människohandelsbrottets gränsöverskridande och grava karaktär.

I detta ärende har Christina Folke och Matilda Eriksson varit föredragande. Ordförande Gunilla Westny har varit beslutande.

Stockholm 2008-09-30

Gunilla Westny
Ordförande i Roks